

Kırgızistan’da Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Bu Dili Öğrenme Nedenleri ve Türklük Bilincine Karşı Farkındalıkları¹

Kadir TUĞ*

Öz

Kırgızistan 1991 yılında bağımsızlığını kazanmış bir ülkedir. Bugün Kırgızistan’da 5 milyondan fazla Kırgızistan vatandaşı yaşamaktadır. Bu çalışma, Bişkek, Celalabad ve Oş bölgesinde Türkçe öğrenme kursuna katılan öğrencilerle sınırlı tutulmuştur. Bu öğrencilere dil bilmenin önemi, Türkçe öğrenme nedenleri ve Türklük bilinci ile ilgili bazı anket soruları yöneltilmiştir.

Anket çalışmasının sonucunda dil bilmenin gerekliliğine olan inancın ortak dil birliğinin oluşmasında önemli bir etken olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ortak dil ve düşünceye sahip olan toplumların birbirleriyle anlaşmasının ve ortak hareket etmesinin Türk birliğinin sağlanması bakımından önemli temel oluşturacağını düşünmekteyiz. Bu bakımdan Türkçe öğretme sırasında devamlı Kırgızcanın ve Türkçenin aynı ortak kelimelere ve kültürel değerlere sahip bir akraba dil olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Türkçe öğretimi, dil birliği, Türk birliği, Türklük bilinci.

Learning Causes of Turkish and Awareness of Turkic Consciousness among Students Learning Turkish in Kyrgyzstan Abstract

Kyrgyzstan is a country which became independent in 1991. Today more than 5 million Kyrgyz citizens live in Kyrgyzstan. This research was restricted with the students who participated in Turkish learning courses in the regions of Bishkek, Jalalabat and Osh. Some survey questions were asked to those students regarding the importance of learning a language, the reasons for leaning Turkish and the consciousness of being Turkish.

The survey results revealed that the belief in the necessity of learning a language is an important factor to create a common language unity. We think that if the societies who have common languages and ideas agree with each other and co-operate, that will create an important basis for the Turkish unity. From this perspective, during the teaching of Turkish, it was emphasized that the Kyrgyz language and the Turkish language are relatives who have common words as well as common cultural values.

Keywords: Kyrgyzstan, teaching Turkish, language unity, Turkish unity, Turkish consciousness.

¹ Bu makale, 2014 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi’nde düzenlenen “Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu”nda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve makale haline getirilmiş şeklindedir.

* Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, ktug@bingol.edu.tr.

Geliş Tarihi - Received: 04.10.2015
Kabul Tarihi - Accepted: 23.11.2015

1. Türk Birliği Düşüncesi

Farsça kökenli bir kelime olan Turan, önceleri İranlıların ülkelerinin kuzeydoğusundaki bölgelere verdikleri bir isimdi. Bu adlandırma daha sonraları Ural-Altay ve Fin-Macar halklarından teşekkül eden, Turan ırkı diye tanınan toplulukların yaşadığı bölge için kullanılmıştır. Turancılık ise bu halkların birliğini savunan ideolojik ve siyasal bir terim halinde “uzak anayurt ideali” manasında Macaristan’da 19. yüzyılın ilk yarısında doğmuştur (Sarınay 2012: 407).

19. yüzyılda ortaya çıkan Osmanlıcılık fikri, Fransızların 1870-1871’de Prusya’ya yenilmesi üzerine batıda ırka dayalı milliyet anlayışının gelişmesiyle etkisini kaybetmeye başlamıştır. Türkçülük fikri ise Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Türklerin, Türk olmadıkları hâlde az çok Türkleşmiş olanlar ve ulusal vicdandan yoksun bulunanların bilinçlenmesiyle başlamıştır (www.turkmeclisi.org, ET: 25.11.2013). Türkçülük hareketi, pantürkizm ile eş anlamlı kullanılarak bütün Türklerin birleşmesi şeklinde Türk siyasi ve edebî literatürüne girmiştir (Sarınay 2012: 407-408).

1786’da Osmanlı’dan Buhara hükümdarına gönderilen ve Ruslara karşı kararlı bir şekilde hareket edilmesi istenilen mektupta, Buhara emiri Seyid Ebul Gazi Han’a “Turan hâkimi” olarak hitap edilmiştir. Buna cevaben padişah da yazılan mektupta bilgili, dirayetli ve dinî tarafı güçlü olan bir şehzadeyi Turan’a padişah tayin etmesini istemiştir. Babür hutbeyi onun adına okutacağını, sikkeyi de onun adına bastıracağını yazmıştır. 1812 tarihli belgeden edinilen bilgiye göre Turan, Türkistan, Tataristan, Özbekistan ve Moğolistan’ı kapsayacak biçimde tarif edilmiştir (Önen 2003: 35-35).

Osmanlı’daki Türkçülerin temel amaçlarından biri Türk Milletini oluşturmaktır. Ömer Seyfettin “*Bir milleti siyasi hudutlar asla ayıramaz*” sözüyle, millet kavramının devletin sınırları ile uyuşmadığını söylemiştir (Önen 2003: 134). Ömer Seyfettin üst kimlik olan Türk terimini açıklarken “*Türkçe konuşması, müslüman olması ve Türk terbiye ve örfünün içinde yaşaması kâfidir*” (Önen 2003: 135) der. Ziya Gökalp, millet için üç unsuru dil, tarih ve din olarak biçimlendirmiştir (Önen 2003: 134). Ziya Gökalp’a göre ırk ve kan önemli değil, asıl önemli olan kültürdür. Gökalp, kültürel olarak Türkleşmiş unsurları, kanca ve ırkça başka bir ırka ait olsalar dahi Türk saymaktadır (Önen 2003: 216).

Tekin Alp, P. Risal takma adıyla kaleme aldığı bir yazısında Osmanlıcılık ve İslamcılık siyasetlerinin başarısızlığını anlattıktan sonra pantürkizmi gündeme getirmiştir (Önen 2003: 144-145). Pantürkizmin siyasi olmadığını, kültürel birlik olduğunu, kültürel birliğin de en önemli aşamasının dilde birliğin sağlanması olduğunu ifade etmiştir. Dilde birliğin

de İstanbul Türkçesinin bütün Türk halkları tarafından benimsenmesi ile gerçekleşeceğini vurgulamıştır (Önen 2003: 144-145).

Turan kavramı, daha çok Macar siyasî kimliğini tehdit eden pancermenizm ve panslavizme bir tepki şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda 1910'da Turan Cemiyeti kurulmuş ve 1944 yılına kadar sürmüştür. Bu çerçevede 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Macar bilim adamlarının yaptığı Türkoloji çalışmalarında Macaristan'da Türklerle akrabalık tezleri dahi geliştirilmiştir (Sarıay 2012: 407). “Macar halkının oğulları ve kızları en yaşamsal ırksal çıkarının korunması, gözetilmesi ve gerçekleştirilmesi amacıyla ulusal örgütlerle birlik kurmalıdır” düşüncesi, Macarlarda, Turan Birliği tanımı olarak kabul görmüştür. Bu birlik akraba halklarla kültürel ve ekonomik alanlarda ilişki kurulması olarak ifade edilmektedir (Önen 2003: 173).

İsmail Gaspralı “Dilde, fikirde, işte birlik” sloganıyla dünya üzerindeki bütün Türklerin tek vücut hâline gelmesi için çalışmıştır. O, dünya üzerindeki Türklere ayrı birer milletmiş gibi (Azeri, Başkurt, Kazak, Karakalpak, Kırgız, Özbek, Tatar, Türkmen vs.) adlar verilmesinin Türk milletini bölüp parçalama oyunu olduğunu ifade etmektedir. İnsanları ayıran üç şey vardır. Biri mesafe uzaklığı, biri din başkalığı, biri de dilsizliktir (Toker 2014: 34).

Umumi edebî dili olmayan millet, millet sayılmaz. Türk devletlerinden olan Tarançı (Uygur), Sart, Özbek, Kırgız, Kazak, Kumuk, Nogay, Azerbaycan vb. tayfalar, Türkçe konuştukları halde şiveleri farklıdır. Birbirlerini güçlkle anırlar. Bu hal birleşmeye birliğe, bilgilerin ilimlerin herkese duyurulmasına, terakkiye, edebiyata, dostluğa, kaynaşmaya engeldir (Toker 2014: 37).

1876 da Nikolay İlminski'y'in Türk lehçelerinin her birine bir alfabe oluşturma planı kabul gördü ve her lehçeye alfabe ve gramer hazırlatıldı (Toker 2014:41). Türkistan'daki Türk halklarına yeni alfabelerin hazırlanmasından sonra lehçe farklılığı ön plana çıkarılmak suretiyle yeni devletçikler oluşturuldu. Her bir lehçe içinde bir bölgenin ağız edebî dil seviyesine çıkarılmak suretiyle lehçeler birbirinden uzaklaştırılmış ve bu devletlere yeni kimlikler kazandırılmaya çalışılmıştır. Neticede İlminsky'in çalışmaları, meyvesini vermiştir.

2. Ölçekler

Dil bilmenin önemi: Dil bilmenin önemine yönelik araştırmaya katılan deneklere toplam 7 adet soru yöneltilmiştir. Kullanılan ifadeler yedili Likert yöntemine göre derecelendirilmiştir. Yapılan derecelendirme olumsuzdan olumluya şeklindedir. Temel bileşenler metodu ile varimax

rotasyona tabi tutularak yapılan faktör analizi sonucunda 2 adet alt faktörün varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 1: Dil Bilmenin Önemi Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Dil birliği	Dil bilmenin değeri
1. Bir lisan bir insandır.		,699
2. Şu zamanda herkesin en az iki dil bilmesi gerekmektedir.		,835
3. Aynı dili konuşmak dostluğun ve kardeşliğin temelidir.	,610	
4. Aynı fikirde olanların ortak işler yapması daha kolaydır.	,594	
5. Birlikte hareket etmek için birlikte düşünmek gerekir.	,723	
6. Dil, kardeşlik ve barışı güçlendirecek çok önemli bir araçtır.	,692	
7. Dil, sosyal ve kültürel ilişkilerin kurulmasında ve geliştirilmesinde çok önemli bir araçtır.	,678	
Özdeğer	2,240	1,313
Açıklanan Varyans	31,999	18,759
Güvenilirlik (Cronbach Alfa)	,676	,407

Birinci faktör toplam varyansın yaklaşık olarak %32'sini açıklayabilmektedir. Değişkenlere ilişkin faktör yükleri 0,5 ve daha üzerindedir. Bu faktörün güvenilirliği Cronbach Alfa: ,676 olarak istenilen düzeyde gerçekleşmiştir. Bu faktöre “dil birliği” adı verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre toplam varyansın %18'lik kısmını açıklayan 2. faktör olarak “dil bilmenin değeri” adı verilmiştir. Bu faktörün güvenilirliği Cronbach Alfa: 0,407 olarak gerçekleşmiştir.

Türklük Bilinci: Araştırmaya katılan deneklere toplam 5 adet soru yöneltilmiştir. Kullanılan ifadeler yedili Likert yöntemine göre derecelendirilmiştir. Yapılan derecelendirme olumsuzdan olumluya şeklindedir. Temel bileşenler metodu ile varimax rotasyona tabi tutularak yapılan faktör analizi sonucunda tek faktörün varlığı tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa: 0,724 olarak istenilen düzeyde gerçekleşmiştir. Ayrıca ölçekteki maddelerin faktör yükleri 0,5 ve daha üzerindedir. Bu durum maddelerin ölçeği iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir.

Tablo 2: Türklük Bilinci Faktör Analizi

Maddeler	Türklük Bilinci
1. Bu coğrafya tüm Türklerin ana yurdudur.	,562
2. Avrupa Birliği gibi bir Türk Birliği kurulmalıdır.	,734
3. Türkler tarihteki en eski milletlerdendir.	,673
4. Türkler tarih boyunca kültür ve medeniyet üretmişlerdir.	,775
5. Türkiye Türkçesinin Türk Dünyasının ortak dili olarak kabul edilmesi doğrudur.	,700
Özdeğer	2,399
Açıklanan Varyans	47,976
Güvenilirlik (Cronbach Alfa)	,724

Türkçe öğrenme nedenleri: Türkçe öğrenmenin gerekçelerine yönelik araştırmaya katılan deneklere toplam 11 adet soru yöneltilmiştir. Kullanılan ifadeler yedili Likert yöntemine göre derecelendirilmiştir. Yapılan derecelendirme olumsuzdan olumluya şeklindedir. Temel bileşenler metodu ile varimax rotasyona tabi tutularak yapılan faktör analizi sonucunda 2 adet alt faktörün varlığı tespit edilmiştir. Bunlar arasında Türkiye'ye gitme, iş bulma, eğitim, evlenme ve akademik faaliyette bulunma gibi sebeplere rasyonel beklentilerle Türkçe öğrenme isteği adı verilmiştir. Bu faktör toplam varyansın %24'lük kısmını açıklayabilmektedir. Faktörün güvenilirliği, 733 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3: Faktör Analizi Sonuçları Türkçe Öğrenme Sebepleri

Maddeler	Rasyonel Beklentiler	Kültürel ilgi
1. Türkiye'ye gitmek için öğreniyorum.	,702	
2. Türkiye'de iş bulmak için öğreniyorum.	,759	
3. Türkiye'de tahsil yapabilmek için öğreniyorum.	,645	
4. Kırgızistan'daki Türk işletmelerinde iş bulmak için öğreniyorum.	,569	
5. Kırgızistan'daki Türk okullarında okuyabilmek için öğreniyorum.	,570	
6. Türkçe kitapları, dergileri, gazeteleri, yayınları okumak için öğreniyorum.		,824
7. Türkçe sinema, dizi, film, haber vb. TV programlarını izlemek için öğreniyorum.		,843
8. Türk kültürünü daha iyi anlamak için		,583

öğreniyorum.		
9. Türkiye'den gelen insanlarla daha iyi dostluklar kurabilmek için öğreniyorum.		,600
10. Türkiye'den evlendiğim (evlenmek) için öğreniyorum.	,584	
11. Akademik faaliyetlerde bulunmak ve bilimsel araştırmalar yapmak için öğreniyorum.	,422	
Özdeğer	2,716	2,289
Açıklanan Varyans	24,692	20,809
Güvenilirlik (Cronbach Alfa)	,733	,715

Analizde elde edilen 2. faktör ise daha çok herhangi bir beklentiden ziyade kültürel ilgiden kaynaklanan dil öğrenme nedenlerini içermektedir. Örneğin, kitap, gazete okuma, TV seyretme, Türk kültürünü daha iyi anlama, dostluklar kurabilme gibi nedenlerle Türkçe öğrenme bunlar arasında gösterilebilir. Bu faktöre kültürel ilgi nedeniyle Türkçe öğrenme adı verilmiştir. Bu faktör toplam varyansın %20'lik bir kısmını açıklayabilmektedir. Faktörün güvenilirliği, 715 olarak gerçekleşmiştir. Her iki faktör toplam varyansın %45'ini açıklayabilmektedir. Faktör yükleri ise 0,4 ve daha üzerindedir.

Örneklem

Bu çalışma Kırgızistan'ın Bişkek, Celalabad ve Oş bölgesinde Türkçe kursu alan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Yaklaşık olarak 300 adet anket formu dağıtılmış, bunlardan 243 tanesi ile analiz gerçekleştirilmiştir. Bunlardan %63'ü Kırgız ve %22'si Özbek uyrukludur. Araştırmaya katılanların %77'si bayan, %23'ü erkek, %92'si bekârdır. Araştırmaya katılanların %90'ı 16-25 yaş aralığındadır. Deneklerin %85'i lise mezunu, %20'si çalışmakta ve %80'inin herhangi bir işi yoktur.

Tablo 4: Korelasyon Analizi

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	1.	2.	3.	4.	5.
1. Dil bilmenin gereği	6,110	1,217	1				
2. Dil birliği	6,109	0,841	0,315**	1			
3. Türklük Bilinci	5,454	1,080	0,239**	0,499**	1		

4. Rasyonel beklentilerle Türkçe Öğrenme	4,816	1,205	0,111	0,244**	0,255**	1	
5. Kültürel ilgi nedeniyle Türkçe öğrenme	5,709	1,169	0,219**	0,285**	0,267**	0,263**	1

** $p \leq 0.01$

Yukarıdaki tabloya göre bağımsız değişken olan Türklük bilinci ile diğer değişkenler arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir. Kültürel yakınlaşma ile Türklük bilinci arasında, dil bilmenin gerekliliği ile Türklük bilinci arasında, rasyonel beklentilerle ve kültürel nedenlerle Türkçe öğrenme arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir. Bu durum araştırmanın bağımlı değişkeni olan Türklük bilinci üzerinde Türkçe öğrenmenin ve dil bilmenin etkili olduğunu göstermektedir. Araştırmanın bundan sonraki kısmında değişkenlerin hangilerinin Türklük bilinci üzerinde ne kadar etkisinin olduğunu araştırmak için çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Regresyon Analizi: Aşağıdaki tabloda Türklük bilinci üzerinde etki ettiği varsayılan dil bilmenin önemi ve Türkçe öğrenmenin nedenleri değişkenlerinin etkileri çoklu regresyon analizi ile ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Türklük bilinci üzerinde en fazla etki eden değişken dil birliği inancıdır. Yani eğer Türk ulusları, dillerinin ortak ve tek dil olduğunu düşünürler ve aynı dili konuşmaya başlar ve birbirlerini anlarsa Türklük bilinci gelişecektir.

Tablo 5: Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Beta	T	F	R	R ²
1. Dil bilmenin gerekliliği	0,074	1,237	23,508	,548	,300
2. Dil birliği	0,418	6,752**			
3. Rasyonel beklentilerle Türkçe öğrenme	0,159	2,669**			
4. Kültürel beklentilerle Türkçe öğrenme	0,089	1,469			

** $p \leq 0.01$

Türklük bilinci üzerinde etki eden diğer bir değişken de rasyonel beklentilerle, iş bulma, akademik faaliyette bulunma, okuma gibi sebeplerden dolayı Türkçe öğrenmektedir. Buna göre Türkçeyi rasyonel nedenlerle öğrenmek Türklük bilincinin oluşmasına pozitif yönde etki

yapmaktadır. Dolayısıyla insanların Türkiye'ye gitmek, Türklerle çalışmak ve Türklerle evlenmek gibi rasyonel sebeplerle Türkçe öğrenmesi, Türklük bilincinin gelişmesine olumlu katkı sağlamaktadır. Buna karşın farklı dilleri bilmenin gerekliliğine duyulan inanç ve kültürel beklentilerle Türkçeyi öğrenme isteği Türklük bilinci üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma sadece Kırgızistan'ın Bişkek, Celalabad ve Oş şehirlerinde Türkçe öğrenenler üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın kapsamının daha da genişlemesi elde edilecek sonuçların genellenebilmesi açısından önem taşımaktadır. Örneklem sayısının da artırılması araştırmayı daha anlamlı hale getirebilir.

Sonuç

Bu araştırma Türklük bilincinin oluşturulması ile ilgili olarak önemli ipuçları vermektedir. Örneğin kişinin dil bilmenin gerekliliğine olan inancı Türklük bilinci üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmazken dil birliğinin oluşturulması Türklük bilinci üzerinde en fazla etki eden değişken olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile eğer Türk toplumları arasında bir birlik oluşturulmak isteniyorsa öncelikle yapılması gereken faaliyet dil birliğidir. Yani Türkçeyi farklı bir dili öğretiyor gibi kullanmamak ve Türkçeyi öğretirken aynı dil olduğunu sürekli vurgulayarak öğretmek dil birliğinin oluşmasına önemli katkılar yapacaktır. Bununla birlikte kişilerin rasyonel beklentilerle Türkçeyi öğrenmesi Türk birliğine katkı yapacak diğer bir unsurdur. Dolayısı ile Türk ülkeleri arasında yapılacak olan karşılıklı iş ortaklıkları ve birlikte çalışmalar yapılması ve Türk Cumhuriyetlerinde yatırımların artırılması yolu ile iş hacminin genişlemesi Türk birliği üzerinde olumlu etkiler yapacaktır.

Avrupa Birliği gibi ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda Türk dünyasıyla bir birlik oluşturulabilir. Günümüzde bazı Türk Cumhuriyetleriyle ekonomik ve kültürel alanlarda ilişkiler aksamalara rağmen devam etmektedir. Gümrük Birliği projesiyle yukarıda bahsedilen bütün alanlarda bir yakınlaşma meydana gelecektir.

Bu birliği teşekkül ettirmek için alt yapısını oluşturmak gerekmektedir. Türk Cumhuriyetlerine yönelik bir televizyon kanalının ve radyonun kurulması, bu iletişim kanallarına yerel halkın kolay ulaşabilmesi, dil birliğinin oluşmasında önemli bir etken olacaktır. Bu iletişim araçlarında düzeyli ve kaliteli yayınların yapılmasının ve kültürümüzü yansıtan programların olmasının birlik fikrinin oluşmasında olumlu etkiler yapacağı kanısındayız.

Kaynaklar

Önen, Nizam. (2003). *Turancı hareketleri Macaristan ve Türkiye (1910-1944)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Sarınay, Y. (2012). Turan. *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 41, İstanbul.

Toker, M. (2004). *İsmail Gaspıralı ve 'dilde birlik' fikri üzerine*. 4 Kasım 2014 tarihinde <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s16/toker.pdf/> adresinden erişildi.

[www.turkmeclisi.org./](http://www.turkmeclisi.org/) 25Kasım 2013 tarihinde erişildi.

